

OPONENTSKÝ POSUDEK NA DIZERTAČNÍ PRÁCI

JAROŠ Václav, RNDr., Ing. (2024):

Dopravně podmíněná sociální exkluze v rámci systému osídlení Česka.

Studijní program Obecná geografie, KSGRR PřF UK, 137 s. + přílohy

Předloženou práci vnímám, v kontextu současných zvyklostí v doktorském programu, ve dvou rovinách jako specifickou. Zprv je pojata jako monografie, což z hlediska tematického a metodického přínosu kvituji; zadruhé má výrazný přesah do aplikační sféry v regionálním rozvoji, z mého pohledu to posuzuji jednoznačně pozitivně. Konečně zatřetí resp. v rozvedení druhé roviny: autor je „buď hlavním řešitelem, popřípadě autorem stěžejních částí textů, mapových či grafických výstupů“ jednotlivých projektů, studií a analýz Ministerstva vnitra ČR. Přiznané spoluautorství, byť ne jmenovitě zde uváděno jako v odborných publikacích, nijak nesnižuje hodnotu samotné práce. Zároveň svědčí o významné úloze aplikované geografie, ačkoliv tento termín se u nás – na rozdíl od např. německy mluvícího prostoru – v zásadě neujal. Z uvedeného vyplývá nesporný přínos práce, a to v duchu albertovské školy ve výzkumu územní diferenciaci a regionalizaci Česka.

Práce je vnitřně logicky členěna, vedle Úvodu a Závěru, na čtyři nestejně rozsáhlé kapitoly, přičemž stěžejní podíl připadá jednak na teoretickou část, jednak na část návrhovou k využití v decizní sféře. Textovou část vhodně doplňuje doprovodný materiál (15 map – zejm. kartogramů, 6 obrázků – především schémat, 3 tabulky, 2 grafy). Nechybí pochopitelně ani Seznam zkratk, k osvětlení některých metodických přístupů (vedle odkazů na originální výstupy) je zařazeno 5 příloh.

Přiznám se, že hned v úvodu jsem se zarazil, resp. zamyslel nad používáním termínu sociální rozdíly, diferenciaci, disparity příp. exkluze, osobně bych zřejmě preferoval územní, a tak se těším na autorovo vysvětlení a diskuzi. Cíle práce a navazující výzkumné otázky jsou formulovány výstižně a exaktně, studium příslušné problematiky je pak odpovídajícím způsobem naplňuje. Zřetelně patrná je jakási posloupnost tematická i metodická, od základního výzkumu snad až k deskripci reálného vývoje na příkladu Česka a jeho sídelní a/či administrativní struktury.

Uchopení teoretické části svědčí o autorově hlubokém vhledu do komplexní problematiky multidisciplinárního charakteru, pochopitelně zejm. prostřednictvím geografie (nejen dopravy), zcela zásadní je přínos sociologie případně antropologie až filosofie, možná poněkud jako upozaděný hodnotím význam ekonomie. To se projevuje „lavírováním“ (v pozitivním smyslu slova) mezi „nároky jedince“ a možnostmi společnosti – jakkoliv vymezené v konkrétních podmínkách. Příkladů z literatury světové i tuzemské je uváděna celá řada, jednotlivé přístupy jsou zdařile a přehledně strukturovány, uvedeny jsou koncepty a práce starší (klasické, zpravidla dodnes „platné“), jakož i reflektující aktuální vývoj (r. 1928 – 2023). Z mého profesního zájmu (oblasti znevýhodněné, periferní, pohraniční) souhlasím se zásadním vlivem dopravy (dopravní dostupnosti), není však jediným faktorem determinujícím zaostávání.

Přesuneme-li se do „praktické“ části, pozornému čtenáři neunikne sdělení, že „výzkum je realizován na úrovni částí obcí...“ (s. 64, 15 070). Jakkoliv se to může zdát samozřejmé a přirozené v disciplíně pracující s prostorem (v prostoru), ne vždy prováděné analýzy a případná „nápravná“ opatření se koncentrují na nejnižší (možnou) úroveň. V metodice se setkáváme s inspirací nejen Hamplem, ale i jeho předchůdcem Korčákem a následovníkem Maradou coby školitelem. V prováděné autorem klasifikaci chápu, že se v zásadě slučují venkovské a periferní typy, používá pojem neexponované oblasti na rozdíl od regionálních center (případně se zázemím) či metropolitních území (jinými autory). Uplatněné metodické postupy považuji za adekvátní.

V návrhové části autor představuje nejprve různé přístupy vymezení funkčních socioekonomických mikroregionů Česka, reprezentující mj. také odlišná pracoviště (Albertov, ESF MU, Olomouc). Zřejmě

nepřekvapí, že výsledky se navzájem příliš neliší. To svědčí nejen o jejich relativní stabilitě v čase, ale také legitimitě použitých ukazatelů vč. stanovení příslušných mezí při stanovení jejich typologie. Oceňuji autorovu detailní znalost prostředí, umožňující modifikaci zvoleného postupu v případech oscilačních („předělových“). Změnu zařazení do té či oné jednotky vnímám jako respektování přirozeného vývoje (vazeb) v dotčeném území.

K odborné stránce – vyjma poznámek výše a/či níže – nemám zásadní připomínky. Pokud něco přece jen postrádám, specifikuji níže formou podnětů a otázek. Veškerá použitá literatura je korektně citována.

Práce působí na první pohled velmi příjemně, kultivovaně a přehledně. Po jazykové stránce vykazuje solidní čtivost, a to přestože text nedá čtenáři možnost „odpočinout si“. Pozitivně se stavím k používání poznámky pod čarou, doplňuje a/či rozvádí hlavní text „vedlejší linkou“. Tu a tam se najde drobný prohrěšek vůči mateřskému jazyku, ať už se jedná o interpunkci, ne/shodu rodu a čísla (např. u podstatných jmen rodu středního) či nesprávné použití tázacích zájmen v souvětí. Překlepy nejsou časté, objevil jsem však „nedopsaná“ slova i chyby v malých/velkých písmenech. Samostatnou zmínku si zaslouží mapová „díla“. Vynikají vypovídací schopností, umožňují srovnání navzájem, v ideálním případě pak překryvu v jednom souboru (mapě). Snad jen popisky resp. legenda vyžaduje zvětšení, na PC není problém, ve fyzické podobě bohužel částečně ano.

Otázky a podněty k obhajobě:

1. V návaznosti na nově vymezené areály maximálního zalidnění, vytváří se, případně jaké hodnoty nabývají „zbytkové“ oblasti resp. areály „minimálního“ zalidnění?
2. S vědomím odlišnosti metodiky pokuste se srovnat podíl periferních území (prostřednictvím plochy a populace) s jinými, víceméně aktuálními pracemi českých autorů.
3. Prosim o nastínění řešené problematiky v sousedních státech vč. akcentu na přeshraniční dimenzi.

Jsem přesvědčen, že V. Jaroš předložil zdařilou práci komplexního pojetí, hodnou pracoviště, na němž vznikla. V zásadě se věnuje do určité míry tématu tradičnímu, nicméně trvale přítomnému a aplikačně aktuálnímu. Vychází přitom ze solidního backgroundu, úspěšně kombinuje vědecký přístup s praktickou rovinou, což vnímám jako bonus.

Dizertační práci vnímám jako významný příspěvek nejen do procesu poznání sociální exkluze v prostoru (územní exkluze), ale – možná silněji – ke změnám v administrativním uspořádání státu, krajů a (mikro) regionů při respektování reálných územních vzorců (vazeb). To však už je jiný příběh...

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a po jejím úspěšném průběhu navrhuji udělit kandidátovi titul doktor filosofie (Ph.D.). Ve stávajícím zaměstnání jemu samotnému přeji dostatek sil k prosazování geografického myšlení (přístupu) ve vlastní práci i odboru jako celku, čímž se prokáže přínos naší disciplíny v regionálním rozvoji pro decizní sféru.

Doc. RNDr. Milan Jeřábek, Ph.D.

Geografický ústav Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity

Brno, 17. 9. 2024